

CEMAL'İN TAŞI

Derler “gençlikte taş taşı, kocalıkta ye aşı .” Bu öyle değil. Bildiğimiz taşı taşımak. Kilometrelerce mesafeden taşıyarak Kazaya indirmek,orda ağırlayınca gönlünün istediğini almak. Kazada o yıllarda meşhur mu desem, beğenilen mi desem yiyecekler bakkallarda sucuk, lokum, piskevit, tatlıcılarda kıvrım tatlı, tablacılarda şambaba. Kazaya gelenler bunlarsız edemezlerdi.

Cemal kazayı hiç görmemişti. Heyecan içindeydi. Üç dört saatten beri dar, iki izli inişli, yokuşlu, kıvrımlı çamurlu patikadan farksız yolda yolculuk. Dere geçiliyor, tepe aşıyor, vadiye girip çıkılıyor kaza görünmüyordu.

Dar yol, koca kayanın altına geldiğinde pınardan su içmek, solunmak için durdular. Cemali de sayarsan beş altı ilk mektepte talebesiydiler. Yanlarında büyükler vardı.

Yanındaki yaşça büyükler yorulmuşlar en dar yanlarında yaşça büyükler, talebelerin uzun yolu zorsunmamaları için bu kararı verdiler. Onlarda kazaya yaklaştıklarını sandılar. Sular içildi el yüz, yıkandı. Kara lastik ayakkabılara yapışmış çamurlar temizlendi. Daha sonraları kaza yolunda her su başında ayakkabı temizliğini hiç unutmadılar.

Konuyu açtılar. Kazaya ilk gidenlere, kazamıza hoş geldin kabilinden esnaflar hediye verirlermiş. Kazaya hediyesiz gidilmez ya. Çocukların hediyesi de çam sakızı çoban armağanı taş olurmuş. Kazaya taş getirene ağırlığına yiyecek verirmiş dükkancılar.

Kazayı görme heyecanı yanında birde hediye heyecanı tutmasın mı? Hele Cemalli

Yeni yetmeler birer taş sarılmış. Kocaman. Büyükler itiraz etmiş. Herkes götüreceği kadar demişler. Taş ele alınacak, ister omuzda, ister koltuk altında ister elde. Muhayyer, size kalmış. Yalnız götürülecek kadar olsun. Demişler. Talebeler aldıkları taşı birde yıkarlar. Kazaya az kaldı diyerek avunurlar. Ağırlığına ne eder merakına koyulurlar.

Bilinmez yolda, yolun az kaldığına inanmak isterler. Taşı iri almaları da bundan olmalı. Yol bu. Git pit bitmez. Arınmış, yıkanmış hafif taşlar adımlar atıldıkça ağırlaşırda ağırlaşır. İçlerinden en cılızı yiyecek hasreti içini çekse de, dayanamaz taşı atar. Ona “kaybettin “ derler. Yol uzadıkça uzar sanki. Taşın ağırlığına dayanamayan öteki, öteki, öteki... taşlar atılır. Taşınacak gibi değil. Hediye özlemini kaybederler. Biri, evet biri direnirde direnir, dayanırda dayanır. Artık oturmak yok, soluklanmak yok. Taşı taşır da taşır. Her adımda ağırlaşsa da kazanın büyüğü, esnafın hediyesi, yiyecekler. Yarışı şimdilik kazanıyor olması da cabası.

Kazaya yaklaşılın çeşmede soluklanırlar. Lastik ayakkabı çamurları kazınır. Üst başa sıçrayan çamurlar silinir. El yüz yıkanır.

Saç başa bakılır. Uzaktan kazanın evleri seçilir. Yol irileşir. Yeni sesler duyulur. Büyükler kaba konuşmalarını keser, seslerini kısarlar. Adımlarını düzeltirler. Büyükler ne yapsa talebelerde onu yaparlar.

Kazaya etrafında evler sıralı karşıdan gelen, önlerinden giden, insanların yürüdüğü inişli taş döşenmiş yoldan yolun ortasından girerler.

Yolda konuşulmuş, cemale tembih üstüne tembih edilmişti. Kilometrelerce taşıdığı taş çok kıymetliydi. İlk gördüğü dükkana uğrayacaktı. Kazaya yeni geldiğini söyleyecekti. Taş taşıdığını anlatacaktı. Susacaktı. Esnaf anlayacak taşı terazi kefesine koyacaktı. Öteki kefeye dengince sucuk, lokum, piskevit, ne verirse. Kocaman gazete kağıdından bir torba dolusu. Bu kazamıza hoş geldin hediyesi. Öyle de yaptı. Ötekilerde dükkanın önünde elleri bağlı önde beklediler.

Girdiği yer tahta, sağı solu açık, ufak ahşap pencereleli bir yermiş. Ortada iki koltuk, biri dolu, biri boş. Dolu olanda adamın yüzü beyaz sabunlu, elinde, kayışa sürte sürte bilemediği ustura ile traşa hazır. Elinde taş bekler. Berber bir süre aldırılmaz. Oda sağı solu inceler. Raf yok, yiyecek yok. Berber işinin ortasında işi anlar. Kapıyı açar, gencin kolundan tutar, eliyle işaret eder embih üzerine tembih eder. “Tam oraya gideceksin. Yoldan taş getirdiğini söyleyeceksin. Oda ağırlığınca verecek “ Cemal anlayamadığı yerden tanımadığı yere yönelir.

Yine ahşap kapıdan gıcırdatarak girdiği içeride öne sağa sola bakar. Öğretmenin giydiği pantol, ceketten asılı bir sürü. Ortada uzun dar masa. Kumaşın üstüne sürterek buhar çıkaran ütü. Yanda yüksek masa, eğri, büğrü okulda görmediği cetvele benzeyen şey. Hiç görmediği iri makas. Duvarlarda asılı yarım, kolsuz kolsuz ceketler. Oturan, ayakta çalışan, konuşan kimseler. Bir şey diyemez. Elinde taş sanki hediye getirdin der gibi. Nice sonra terzi gözlüklerinin üstünden bakarak birazda korkutarak niçin geldiğini anlar. Kazaya yeni geldiğini, taş getirdiğini tam anlatacakken eliyle tutar dışarı çıkarır. iyice gösterip işte ora o dükkana gidiceksin. Orda her şey var. Hediyeği ona ver gibi şeyler söyler.

Bu defa içeri girdiği yerden sonra raflar, raflarda küçük küçük kutular. Yanda bir masa arkada oturan gözlüklü biri. Ayakta bir iki kişi, onlara küçük kutu veren beyaz önlüklü biri. Önce kime ne diyeceğini şaşırdı. Bekledi. Taşar elinde masada oturana döndü. Söz söylemeden söz işitmeye başladı. Masada kalkan adam önce dışarı çıkardı, sonra tarifeye başladı. Eliyle işaret ede ede sıkı sıkı söyleye söyleye uğurladı.

Geldiği yer tahta barakaydı. Yanları kapalı önü açık. Önde kesilmiş, yüzülmüş baş aşağı asılı derisi yüzülmüş hayvanlar. İçerde iri bir kütük. Kütükte parçalanmış etler. İri iri bıcaklar. Şişman pala bıyıklı, mavi önlüklü adam kasaptı. Ürperdi kaldı. Kendinden sonra gelenler yağlı kağıtlara sarılı etler tartırarak aldı gittiler. Çek bir yağlı olsun. Budundan. Kuşbaşılik. Kaburgadan. Kemiksiz gibi sözleri unutamadı. Birde elinde satırla üzerine gelişi. Bak dedi. Yanlış gelmişsin. “Senin aradığın orası. Tam oraya gitti. Başka yere sapma “ derken hala heybetliydi.

Yol arkadaşları onları takip ediyorlardı. Cemal insafa gelirse belkide bizede verir,paylaşır. Birde merak. başına ne gelecek diye.Hele kazalılar elinde taş dükkan dükkan gezen merak etmezler mi? O nereye, onlar peşinden oraya.

Besbelli ekmek çıkan yerdi. Dışarı çıktığında baktığında zaten fırın diye yazıyordu. Karşıda içinde ateş yanan fırın, önde masada ekmekler. Fırın kürekle hamur iten, pişenleri çıkaran beyaz önlüklü biri. tahta teknede hamur yoğuran yine biri. Ekmek alan, ekmek veren. “Bir ekmek “ diyemedi. Ne istediğini de söyleyemedi. Taş elinde duruyordu. Saçı başı unla beyazlamış orta yaşlı biri elinden tuttu. Birlikte dışarı çıktılar. “Yanlış gelmişin. Bak ora. Orayı gördün mü. Başka yere sapma tam ora. Oraya gir sana verirler “. Ne istediği söylemedi, ama nerden bildiğini anlamadan bir kere bakıp tabelasını okuduğu fırına daha da bakmadan tarif edilen yere ulaştı.

Sonradan hatırladığında burası manifaturacı idi. Kazanın köklü ailelerden efendilerin pırtı,manifatura dükkanı. Yine sonradan hatırladığına göre Kanada eşraf aileler varmış. Manifaturacılar da öyle imiş. İçeriye girdiğinde yeni şeyler görüyordu. Koca koca raflar, raflarda renkli desenli kalın kumaşlar (kumaş olduğunda sonradan öğrendi), yanda kocaman, uzun masa. Top kumaşlarını bezlerin açılışını, metre ile ölçülüp katlanışını, toplanışını seyre daldı. (ilerde sinemayı seveceğinin ilk upucuydu Belkide). Birkaç kadın/erkek ayrı yerlerde bu top kumaşlara bakıyorlardı. Nerdeyse raflarda ne varsa indirdiler. Bu işle uğraşanlarda hiç kızmıyordu. Yan masada gözlüklü, etine dolgun orta yaşlı kişiye alaka çoktu ona kendine doğru bakınca elindeki taşı uzatıverdi. Erinmeden yerinden kalkışı kendine; efendinin yanlış gelişi, taşı tarif ettiği yere götürüşü ne istiyorsa orda oluşuna dair söylenenleri dinleyerek salık verilen yere ulaştı.

Geldiği yer semerci idi. Artık semeni, yeri biliyordu. Ama yapılışını görmemişti. Ağaçlar, deriler, otlar, çeşit çeşit keserler, bıçağa benzer demir kesiciler, renkli renkli ipler. Duvarlara asılı torbalar hayli cazip geldi. Bir şey söylemeden uzunca seyreyledi. Hoş semercide öne eğilmiş, kafasını kaldırıp çalışmadan gelene bakacak hali yoktu da. Semerci ağacı yontmaya bırakıp, kafasını kaldırdığında elinde taş bekleyeninin ne maksatla geldiğini anlar. Hemen iki dükkan ötekine yollar fazla lafı uzatmadan. Yolda, aksi biri olduğuna hükmetmişti zaten.

Semercide demirciye yollamaz mı ? Orda hediyelik ne olaki ? İçeri girmeye vazgeçti. Demirci körük sesleri, kızgın demir dövüşleri seyri doyumsuzdu. Demirci misafiri, elinde gezdirdiği taşı, neye geldiğini anlatmıştı. İkisi de hem fikirdi. Demirci yeleşine elini silerek iri yarı haliyle erinmeden işaret ederek aradığının orda olduğunu anlattı. Orası köşkerdi.

Ahşaptan köşker dükkanın da raflarda acar ayakkabılar vardı. Yerde eski ayakkabılar. Yerdekilerin tamir edileceğini bir müşteriye anlatırken öğrendi. Köşker önünde önlük örse taktığı ayakkabıyı çekiçle dövdükten bir yana bıraktıktan sonra, bizi eline alıp ayakkabıyı delip iğneyle dikmeğe başlarken “ne var “ der gibi gelene bakınca meranı anlamıştı. Köşker kazaya yeni gelen talebenin gezdiği yerleri Ordan oraya dükkan dükkan gezerken anlamıştı. Elindeki taş sahibine ulaşsın diye karşı komşusuna yolladı. Bunu acıdığından mı yaptı, gezecek dükkan kalmadığından mı bilinmedi.

Ahmet efendinin dükkanı derlerdi. Çok bilinirdi. Talebelerin uğrak yeri idi. Dükkanın içi ana baba günüydü. Raflar dolu, karışık, karamakarışık her şey üst üste karman çorman karmakarış köyede kilerle hak getire. Aradığını nasıl bulur? Fiyatı kaç, nasıl bilir? Çıkaramadı. yanda sandıklar, bir köşede

üstü yanı dolu ufak bir masa masa çekmeceli. Çekmece açılıyor, sucuklar, büsküvi kültürü para para. İçerde alışveriş yapanlar. Terazî iki kefelî. Önce kağıt poşetler konuyor, sonra terazî kefesine, sonra da kucağı alınıyor veya fileyle konuyor. Kimileri para vermiyor, defter açılıyor çalkalem yazı yazılıyor. Defter kirlimi kirlî.

Epey bekledi ama orta boylu tombul, şalvar dükkancı elinde taş tutan kolu yorulmuşken gördü. İri yüzüne gülümse oturdu. Taşı alacak, terazide tartacak, ne istediğini soracak sanırken aldı, masaya koydu. Aşağıda sucuk sandığından bir kol, kese kağıdına büsküvi, gazete kağıdına lokum, telli ekmek dolabından bir somun gazete kağıdının içine sararak eline tutuşturdu. Arkada birkaç talebe somun arası sucuk, helva yiyorlardı. Biri taşla su içiyordu. İçeri geçse yese mi, kışla behçesine geçse mi? Dışarıda kazadan boşta gezenler, yol arkadaşları son seyirlik için bekliyorlardı.

Kazada yapılacak işler var. Bir yanda yorgunluk, bir yanda telaş, öbür yanda kazayı görmenin heyecanı, hayreti.

Önce berbere gidilecek. Saçlar kesilecek. Sıfır traş nedense ilk gittiği berbere götürmedi büyükler. Buna memnun oldu içinden köyle anlaşmalı berberi sordu berber. İşe gitmiş dediler. Gıcır gıcır eden koltuğa sırayla oturdular. Önce tepeden başlıyordu. Buna tren yolu derlerdi. Bir kısmın saç kırıklık ile kesildiğinden kat kattı. Berber hiç konuşmuyordu. Makine saç çekiyor çektikçe “kırıkdama” azarı işitiliyordu. Gözden yaş aka aka saçları gidiyor, kafa kele dönüyordu.

Sokağın ortasında, tahta dükkanın önünde üç ayaklı kara bir kutu. Kutuya bağlanmış demirci körüğüne benzer kıvrım kıvrım siyah torba gibi. Orta yaşlı bıyıklı adam kolunu içine sokuyor, çıkarıyor. Kutunun önünde çıkıntı. Ağzında yuvarlak kapak. Adamın bir eli siyah torbanın içinde bir eli ön kapağı açıyor, takıyor. Kutunun arka tarafına eğiliyorken bunları yapıyor. Ön tarafta birkaç metre ilerde tahta sandalye. Fotoğraf çektirenler sandalyeye oturuyorlar. Dik duruyor, ellerini bitişik dizinin üstüne yapıyor, başını dik tutunarak makinanın önündeki cam yuvar yuvarlağa bakıyor.

Gözlerini kırpmadan bakılacak, kırıdamadan, ileriye ileriye bakılacak. Bu işleri şehirli diye tarif edilen bir teyze yapıyor. Oturanlara eliyle müdahale ederek omzunu, boynunu, çenesini, bakişını ayarlıyor, komutlar veriyor. Uymayanlar azarı hak ediyor. Bazen fotoğrafçı makinayı bırakıyor, oturanın düzeltme işini kendi yapıyor. Beceremeyenlere bir iki yapıyor. Bitti komutuyla iş bitiyor. Yarın sabah alın tembihi yapılıyor.

Sıra yorgunluk atmaya geldi. Yer kasabanın dik yamaçlarına bakan, hükümet konağına bitişik kocaman çınar ağaçlarının altında, serin mi serin, çimenlik bir bahçe. Bir iki tane ağaçtan sedire benzer oturaklar, az sayıda ahşap sandalyeler. Boş bulunana oturuyor. Kalanlar çime oturur. Kimileri ağaç altında belini ağaç gövdesine yaslıyor. Azık açmış bağdaş kurmuş oturanlar. Ayaküstü ağız ağza vermiş olanlar. Yamaçtan aşağıdaki nemli vadiye bakanlar. Yolun üstündeki çeşmenin kulakları dolduran su şarıtısı.

Çınarların dibine oturdular, sabahtan beri yürüdükleri yol yorgunluğundan kalakaldılar.

Kazaya gidenin uğradığı yer tatlıcı. Taş döşeli caddenin üzerinde akan çift oluk. Hemen üzerinde tahta baraka dükkan. Dükkanın bir tarafında tepsiler dolusu kıvrım tatlılar. Sahibine tatlıcı, yere tatlıcı dükkanı derler. Bakır sahanlar içinde sıcak kıvrım tatlılar. Parası olanlar tek başına yerken, talebeler daha çok ekmek arası yerler. Öğünlük . üstüne çift oluklu çeşmeden buz gibi su. Kazada

herkes tatlıcıya uğrar. “Bak su tahta okulda okunacak kıvrım tatlılardan yenecek”. Okumayı teşvik için söylendiği soruları anlaşılabacak.

Tatlıcıya toplucak girdiler. Doyasıya değil de, birkaç tane yediler.

Çarşığı dolaşırken bahçeye inen merdivenlerin başında, caddede üç terkerlekli el arabası üzerine yığılmış çekirdekler. Gazete kağıdından kolayca yaptığı huniye dolduruveriyor. İlerde hükümet konağı önünde “ şam tatlısı, şam tatlısı” dellalığını yapan kıvrım tatlıya benzemeyen kalıp kalıp kesilen, tepside üzeri kızarmış, şam tatlısı.

Şam tatlısıda yediler. Çekirdek çittiler.

O gece handa kaldılar. Aşağıda gelen sesler onu hiç şaşırtmadı. Han altı ahır üstü ev gibiydi. Takırtılar, tepişmeler, hışırtılarda ahırdan geliyor gibiydi. Tek farkı yatak yani tahta karyolaydı. Beş altı kişi bir arada üzerlerinde battaniye ninni gibi gelen horultuları duya duya uyudular. Sabahta uzaklardan tomruk yüklü birbiriyle yarışan magurus, bemece kamyonların seslerini duya duya uyandılar.

Kazada sabahleyin en canlı/kalabalık yer fırın gördüler. Fırından ekmek kokusu ta hanın içine geliyordu. Kimileri gazete kağıdı arasında, kimide filede bükerek taşıyan, sıcak mı sıcak pideleri kahvaltılık için eve götürme telaşındaydılar. Fırından sonra bakkala uğranılacak bilmem kaç gram siyah zeytin, peynir alınacaktı. Yanında helva. Evlere kahvaltılıklar taşınırken birlikte demli çayı hemde bardağın yarısından fazlasını doldurmayan köşedeki kahvehaneye geçtiler. Kahvehaneye girmeden, kazalı çocuklar gibi fırından sıcak ekmek, zeytin, peynir aldılar. Hala deli tütün sarılı sigara kokusunun gitmediği akşamdan toplanmamış iskambil kağıtlarının olduğu, gazete masaya sererek, nevaleyi üzerine yayarak, gıcırtılı sandalyelere oturdular. Normalde demli, yarım dolu çay gelirken kahvaltılık dolu, açık çaylar geldi. Çırak ustaya “çek altılı; kavatlılık olsun” dedikten sonra çaylar peş peşe geldi. Sıcak pide, peynir, zeytin baldan daha tatlı geldiğini, damağındaki unutmadığı tattan hala hatırladığından bilirdi.

Evvela yolunu öğrendikleri, meraktan birbirlerine “acep nasıl çıktık” dercesine sordukları fotoğrafçı dükkanına uğradılar. Açıkla kadar asker nöbeti tutarcasına beklediler. Artık tanıdıkları fotoğrafçı karı-koca dükkanı açtı.

Resimlere baktıkça heyecanlanıyordu. Kendileri kağıdın üzerinde duruyordu. Gözler açılmış, ağızlar yumulmuş, baş dik, beyaz yaka, sıfır numara traşlı kendileri olan resme baka baka topluca nüfusun yolunu tuttular.

Hükümet konağının ikinci katına nüfus dairesine çıktılar. Ömürlerinde ilk defa merdivenli çok katlı beton bir binaya girdiler. Binada efendi denen memurlar, bey denen amirler oturmuş. Onun için uslu, sakın, edepli olmalı, tapırdısız yürünmeliymiş. Ta binanın girişinde bu tembihi aldılar. Eller yanda sükut içinde, asker taliminin aynısını yaparak nüfus dairesinde gözlüklü, tıknaz, kel memurları dilsizi hareketsiz seyrettiler. Bir sürü şeyler yapıldı. Adına nüfus cüzdanı dedikleri yapraklı, küçük deftere benzer, fotoğrafları yapışık, içi yazı dolu cüzdanı aldılar. Seninki nasıl, seninki nasıl diyerek birbirlerine bakıyorlardı. Yırtılmayacak, bükülmeyecek, ıslanmayacak, raflarda saklanacak, her zaman alıp bakılmayacak kazaya gelirken yanında taşınacak gibi bir kısmını hatırladığı iri gözlüklü, göbekli, kel memurun azarlar gibi sözlerini hiç unutmadı. Kağıdını her ele alıpta, açışta hatırlar korkar gibi olurdu.

Köylüler kazaya gelince bir gün kalırlar, köyde bir yıl anlatırlardı. Kazadan dönenlere “yediğin içtiğin senin olsun, gördüğün güzellerden haber ver” derler, o da ballandıra ballandıra anlatır, hoşlanır dururdu.

Cemal'de gezmediği dükkan kalmadı, görmediği yer kalmadı. Yedik, içtik, gezdik, tozduk üzerinden anlatacakları anlatmasına ya, taş taşıyışını, kazada aldatılışını, dükkan dükkan dolaşışına madara oluşuna, herkesin peşine düşüşüne, gülüşünü ne diyecekti. Onu da görenler duyanlar ballandıra ballandıra anlatacakları.

Aslında yol arkadaşlarının ,Cemal ile ilgili anlatacakları çok şeyler vardı.Cemalinse,anlatacakları kazaya dair idi.Taş yerine param ağırlığınca olsa kazayı bu kadar tanıyamazdım diyecekti içinden ,bunu da ta ileriki yıllar hatırlayacaktı.